

Életvégi döntéshelyzetek Orvos által asszisztált öngyilkosság: A jogok nyelvén megfogalmazott érvek – pró és kontra

Kőműves Sándor

Az asszisztált öngyilkosság legalizálásának kérdését egyaránt az érdeklődés homlokterében tartják az *asszisztált öngyilkosság bíróságra került esetei*, illetve azoknak az *egyéneknek és szervezeteknek a tevékenységei*, akik, illetve amelyek az asszisztált öngyilkosság legalizálásáért harcolnak. A vita egymással szemben álló felei rendszerint a jog nyelvezetének eszköztárával – vagyis a jogok nyelvén – fogalmazzák meg érveiket. Általánosan azt mondhatjuk, hogy akik az asszisztált öngyilkosság gyakorlatának legalizálása mellett érvelnek, az autonómia és a betegjogok kiegészítését igyekeznek a lehető legvégső határokig kiterjeszteni (Callahan 1989. 4.). A gyakorlat legalizálásának ellenében állást foglalók viszont rendszerint az élethez való jogra, illetve az egyenlőséghez vagy az egyenlő védelemhez való jogra hivatkoznak. Ebben a munkában azt nézzük meg kissé közelebről, hogy a jogok nyelvezetével leggyakrabban megfogalmazott érvek mely jogokra hivatkoznak érvelésük során és ezen jogokat milyen érvelés mentén vonják diszkuszióba, milyen konceptuális tartalmat tulajdonítanak a nevezett jogoknak. Első lépésben általánosságban konceptualizáljuk az asszisztált öngyilkossághoz való jogot, ezt követően ismeretjük a *pró*, majd pedig a *kontra* érveket.

Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága
Asszisztált öngyilkosság
Washington v. Glucksberg, 521 U.S. 702 (1997)
Vacco v. Quill, 521 U.S. 793 (1997)
Gonzales v. Oregon, 546 U.S. 243 (2006)

Európai Emberi Jogi Bíróság
Asszisztált öngyilkosság
R v. United Kingdom (App No 10083/92) (1983)
Pretty v. the United Kingdom (App. No. 2346/02) (2002)
Haas v. Switzerland (App. No. 31322/07) (2011)
Koch v. Germany (App. No. 497/09) (2012)
Gross v. Switzerland (App. No. 67810/10) (2013/2014)

Az öngyilkossághoz való jog, illetve az asszisztált öngyilkossághoz való jog megfogalmazásai

Az asszisztált öngyilkosság legalizálására irányuló igényt gyakran vagy az *öngyilkossághoz való jog*, vagy az *asszisztált öngyilkossághoz való jog* segítségével próbálják megfogalmazni. Az Egyesült Államokban a Michigani Fellebbviteli Bíróság (Michigan Courts of Appeal), amely a Kevorkian-ügyben elutasította a legalizálás érdekében előadott alkotmányra hivatkozó érvelést, álláspontjának kifejtését azzal a megállapítással kezdte, hogy a tárgyalt ügyben tulajdonképpen az *öngyilkosság elkövetéséhez való alapvető jogról* van szó, melyből származtatni lehet a segítséghez való jogot: „Bármely olyan törekvés, amely a szabadság asszisztált öngyilkossághoz való érintettségét (liberty interest) a szabadság öngyilkossághoz való érintettségétől függetlenül próbálja igazolni, kudarca van ítéve. Amennyiben a megfelelő törvényes eljárás klauzulája (Due Process Clause) nem foglal magában alapvető jogot arra, hogy valaki véget vethessen a saját életének, akkor nem tartalmazhat arra való jogot sem, hogy valaki segítséghez folyamodhasson az életének saját kézzel történő elvétele során” [Kevorkian (1994) 527 N.W.2d 714, 726, n. 35 (Mich. S.C.)]. Az alkotmányos érintettséget tárgyaló amerikai bírósági ügyekben néhányan ebből a megközelítésből kiindulva vélelmeztek alkotmány által védett tevékenységben történő segítségnyújtáshoz való jogot; a jog elismerésének következményeként az érintett orvosoknak nem kellene tartaniuk tettük szankcionálásától. Másképpen fogalmazva: amennyiben a beteg rendelkezik asszisztált öngyilkossághoz való alkotmányos joggal, akkor az orvos oldalán léteznie kell annak az alkotmányos jognak, mely alapján nem vonják felelősségre, amennyiben segédkezik egy betegnek alkotmányos jogának gyakorlása során. Az ügyben Levin bíró azonban alapjaiban nem értett egyet ezzel a megközelítéssel. Azon az állásponton volt, hogy „a valós kérdés nem az, hogy az állam általános jelleggel tilthatja-e az öngyilkosság elkövetését. A valós kérdés az, hogy az állam megtagadhatja-e az orvosi segítséget egy öngyilkosságot elkövetni szándékozó kompetens, terminális állapotban levő, közeli halállal és gyötrelmes haldoklással szembenező betegétől?” [Kevorkian (1994) 527 N.W.2d 714, 748 (Mich. S.C.)].

Az asszisztált öngyilkosság támogatói, akik érveiket az *öngyilkossághoz való jogra* alapozzák, azon az állásponton vannak, hogy az *öngyilkossághoz való jog* elismerése szükségszerű módon

maga után vonja majd az asszisztált öngyilkosság tiltásának megengedhetetlenségét. Az asszisztált öngyilkosság legalizálását ellenzők így rendszerint vagy az öngyilkossághoz való jog, vagy az asszisztált öngyilkossághoz való jog – esetleg mindkettő – létezését igyekeznek tagadni.

Az öngyilkossághoz való jog és az asszisztált öngyilkossághoz való jog tartalmát többféleképpen is meg lehet fogalmazni. Ez gyakorlatilag annak függvénye, hogy milyen alapvető jogtípológiában dolgozunk. *H. L. A. Hart* például általános és speciális jogokat különböztet meg, *Isaiab Berlin* pozitív és negatív szabadságról beszél, *Wesley Hohfeld* klasszikus felosztása igényjogokat és szabadságokat különböztet meg. Jelen írásban *Margaret Pabst Battin* felosztását (szabadságjog, beavatkozásmentességhez való jog, pozitív jog) alapul véve a két jog vonatkozásában a következő három lehetséges értelmezést különböztethetjük meg:

Öngyilkossághoz való jog	
Értelmezési keret	A jog tartalma
szabadságjog	az egyénnek szabadságában áll öngyilkosságot elkövetni
beavatkozásmentességhez való jog	másoknak kötelessége nem beavatkozni az egyén öngyilkosságába
pozitív jog	másoknak kötelessége segíteni az egyént öngyilkosságának elkövetése során

Asszisztált öngyilkossághoz való jog	
Értelmezési keret	A jog tartalma
szabadságjog	az egyénnek szabadságában áll asszisztált öngyilkosságot elkövetni
beavatkozásmentességhez való jog	másoknak kötelessége nem beavatkozni az asszisztált öngyilkosságba (az öngyilkosságot elkövető, illetve a segítő cselekedetébe)
pozitív jog	másoknak kötelessége betölteni a segítő szerepét egy személy öngyilkossága során

Az öngyilkossághoz való jog, illetve az asszisztált öngyilkossághoz való jog leggyakrabban előadott értelmezése a jogot *szabadságjogként* (például Pedain 2003. 181., 185., 187.) vagy *beavatkozás-*

mentességhez való jogként [például *Compassion in Dying v. Washington* (1994) 850 F. Supp. 1454, 1459 (W.D. Wash.); *Quill v. Koppell* (1994) 870 F. Supp. 78 (S.D.N.Y.)] kívánja értelmezni. A *pozitív jog* a segítség kötelességét rója egy cselekvőre (például a beteg kezelőorvosára).

I. Jogi alapon nyugvó érvek az asszisztált öngyilkosság mellett

Az asszisztált öngyilkosság törvény által védendő cselekedetének érdekében megfogalmazott jogi érvelést rendszerint az egymással szoros kapcsolatban álló önrendelkezéshez, autonómiához, magánélethez, illetve szabadsághoz való jogok valamelyikének interpretációjával, esetenként a nevezett jogok valamilyen kombinálásával végzik el. Egyesek a cselekedet érvényét a méltósághoz való alapvető jog aspektusának, az egyenlőségi jogok részének, a lelkiismereti szabadsághoz és a vallásgyakorláshoz való jog implicit elemének tekintik, vagy – ritkábban – úgy vélik, hogy az egyén tulajdonhoz való joga érintett, amennyiben saját testéről vagy saját életéről van szó.

1. Szabadsághoz való jog

Az öngyilkossághoz való jog vagy az asszisztált öngyilkossághoz való jog szabadságra alapozott érvei *intrinzikus* vagy *instrumentális* igazolás mentén állíthatók elő.

Az *intrinzikus érv* azt állítja, hogy mivel a szabadság az alapvető javak egyike, ebből következően másoknak okozott kár vagy másoknak okozott jelentős kár (a kár adott esetben nagyobb súlyú lehet, mint a szabadság melletti elköteleződés – vö. Mill 1994.) hiányában az egyént hagyni kell, hogy szabadságában azt tegye, amit tenni szeretne. Egyesek ezen az alapon állítják, hogy az embereknek jogában áll szabadon megválasztani életük befejezésének idejét és módját (például Risley 1994.). Az asszisztált öngyilkosságra helyezett tiltások így mind a segítséget kérő személy, mind bármely potenciális segítséget nyújtó személy egyéni szabadságát érintő indokolatlan korlátozásként értelmeződhetnek. Korlátozó szándék esetében a korlátozási szándékkal rendelkező félnek kell a megfelelő súlyú érveléssel előállni szándékának realizálásához.

Az *instrumentális érv* azt vélelmezi, hogy a szabadság iránti elköteleződés (ismét csak másoknak okozott kár vagy másoknak okozott jelentős kár hiányában) más alapvető érték (például morális pluralizmus, méltóság) szolgálatában áll, vagyis más érték védelmének az eszköze. Ronald Dworkin méltóságértelmezése például a méltó-

Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.

ságot szoros kapcsolatban értelmezi az egyéni önbecsüléssel, amely önbecsülésnek integráns része annak a szabadságnak a biztosítása, hogy az egyének adott határok között maguk dönthessék el, hogyan kívánnak élni (Dworkin 1993. 269.).

Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányának 14. alkotmánykiegészítésében szereplő szabadsághoz fűződő érdek (liberty interest) kérdését a magánélethez való jogot tárgyaló (I. 3.) részben ismertetjük.

2. Autonómiához/önrendelkezéshez való jog

Mind a *Sue Rodriguez*-, mind a *Dianne Pretty*-ügyben az illetékes bíróságok számára nem volt kérdés, hogy asszisztált öngyilkosság esetében az autonómia kérdése érintett. Az *autonómia* a személyek azon általános képességeként konceptualizálható, mely képesség gyakorlása során egy személy képes célok, tervek megformálására, képes azon alternatívák egymással való összevetésére, melyek céljainak megvalósulását szolgálhatják, képes továbbá a választott alternatíva mentén történő cselekvésre, és képes mindezekre belső és külső kényszerítő erőktől mentesen. Az autonómiához/önrendelkezéshez való jogra hivatkozó érv azt állítja, hogy az egyéni autonómia tisztelete fejeződik ki abban a törvény által biztosított lehetőségben, hogy egy egyén dönthet életének segítséggel történő befejezése mellett.

Ennél a pontnál viszont azt a kérdést mindenképpen meg kell tudnunk válaszolni, hogy egy adott személy asszisztált öngyilkosságra irányuló autonóm szándékának szabhat-e bármi is törvényes határt? Amennyiben igennel válaszolunk erre a kérdésre, természetesen adódik a második, a specifikáció igényével fellépő kérdés: milyen természetű ez a „szembenálló erő”? Yale Kamisar a kérdés súlyát így fogalmazta meg: „hacsak nem akarjuk elvinni az önrendelkezés vagy a személyes autonómia alapelvét annak logikailag legvégzős határáig – ami olyan kompetens személy asszisztált öngyilkosságát jelentené, aki kérelmét bármely olyan okból, amit ő megfelelőnek vél, világosan és többször is kifejezésre juttatja –, kell találnunk egy pontot valahol az út során, ami a demarkációs vonalat jelenti.” (Yale 1993. 39.)

3. Magánélethez való jog

A magánélethez való jogból levezetett öngyilkossághoz/asszisztált öngyilkossághoz való jog érvei szellemiségükben szoros kapcsolatban állnak az autonómiához való jogból, illetve a szabadsághoz való jogból való levezetést végző érvekhez.

Ernest G. Haas az Európai Emberi Jogi Bírósághoz benyújtott panaszában azt kifogásolta, hogy – noha nem elégitette ki maradéktalan mértékben az asszisztált öngyilkosság igénybevételéhez feltételül nevezett svájci törvényi kritériumokat – nem tartották tiszteletben a halála időpontjának és módjának megválasztásához való jogát azzal, hogy recept nélkül nem juthatott hozzá a halálos adag nátrium-pentobarbitálhoz. Ezzel álláspontja szerint megsértették az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. (1) cikkében szereplő *magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogát*.

Emberi Jogok Európai Egyezménye

8. Cikk

Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog

1. Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.

2. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.

Már évekkel a Haas v. Svájc ügy kezdete előtt, a *Pretty v. U.K. ügyben* hozott 2002-es ítéletében az Európai Emberi Jogi Bíróság megállapította, hogy a „magánélet” igen tág fogalom, amely ugyanakkor magában foglalja a morálisan egyesek által elítélendő cselekedet választásának a lehetőségét is. Ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy a személyes autonómia korlátozható, még hozzá annál jelentősebb mértékben, minél súlyosabb a mások életét vagy biztonságát az adott esetben fenyegető veszély. A *Pretty*-ügyben hozott ítéletében fejtette ki álláspontját a *személyes autonómiának* az Egyezmény 8. cikkéhez fűződő viszonyáról is: „Noha korábbi ügyben nem került megállapításra, hogy az Egyezmény 8. cikke tartalmazna bármiféle önrendelkezéshez való jogot, a Bíróság azon az állásponton van, hogy a személyes autonómia a cikkben foglalt garanciák értelmezése mögött húzódó fontos alapelv” [*Pretty v. U. K.* 61.]. A *Haas v. Svájc ügyben* a Bíróság további fontos értelmezési támponttal szolgált – az esetjog fejlődése –, amikor úgy fogalmazott, hogy „az egyén azon joga, hogy eldöntheti, milyen módon és mikor érjen véget az élete, feltéve, hogy az egyén képes ebben a kérdésben önállóan dönteni és döntésének meg-

felelően cselekedni, az Egyezmény 8. cikkének értelmében vett magánélet tiszteletben tartásához való jog egyik aspektusa”. [Haas v. Switzerland 51.]

Az Egyesült Államokban a magánélethez való jogot segítségül hívó érvelés az Amerikai Legfelsőbb Bíróságnak a *Cruzan-ügyben* hozott határozatából merít [Cruzan v. Director, Missouri Department of Health (1990) 497 U.S. 261, 278, 279], mely határozatban a Bíróság az életfenntartó kezelés visszautasításához való jogot alkotmány által védett szabadsághoz fűződő érdekeknek (liberty interest) minősítette. A *Cruzan-ügy* döntéséből kiolvasott magánélethez való jogra alapozó érvelt – itt említsük meg: Rehnquist bíró a *Cruzan-ügyben* hangsúlyozta, hogy a kérdés nem e jog körül forgott – a *Compassion in Dying v. Washington ügyben* 1994-ben elfogadta a Kerületi Bíróság [Compassion in Dying v. Washington (1994) 850 F. Supp. 1454 (W.D. Wash.)], illetve Wright bíró is az ügyben a 9. körzet (Ninth Circuit) 1995-ben hozott döntését kísérő különvéleményében [Compassion in Dying v. Washington (1995) 49 F.3d 586,595-6 (9th Cir.)].

Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya

Alkotmánykiegészítések

14. alkotmánykiegészítés

XIV. Cikk (1868)

1. § Valamennyi, az Egyesült Államokban született, vagy később ott állampolgárságot nyert személy, aki ennek következtében az Egyesült Államok fennhatósága alá esik, a lakhelye szerinti állam, és az Egyesült Államok állampolgára. Egyetlen állam sem hozhat vagy alkalmazhat olyan törvényt, mely korlátozza az Egyesült Államok állampolgárait megillető előjogokat vagy mentesítéseket; egyetlen állam sem foszthat meg valakit életétől, szabadságától vagy tulajdonától megfelelő törvényes eljárás nélkül; törvénykezés során az államok senkitől nem tagadhatják meg a törvények nyújtotta egyenlő jogvédelmet.

Az asszisztált öngyilkosság támogatói a szabadsághoz fűződő érdek (liberty interest) fogalmát segítségül hívva a következőképpen érvelnek: „Ha a magánélethez való jog védi a természetes halálhoz való jogot [értsd: lehetővé teszi életfenntartó kezelés visszautasítását, ezáltal a halál természetes, a betegség következtében történő bekövetkezését], akkor védenie kellene a kompetens, terminális állapotban lévő beteg gyors és fájdalommentes halál választásához való jogát is. A terminális állapotú beteg kezelés visz-

szautasítására eső választása és a gyorsabb halál választása közti különbség nem nyújt alapot a jogi különbségtételre. Amikor a kompetens, terminális állapotban levő beteg meg kíván halni, akkor a beteg magánélethez való joga ellenében mérlegre helyezett állami érdekek lényegében ugyanazok, függetlenül a választott eszköztől.” (Wolhandler 1984. 375.)

Az Amerikai Legfelsőbb Bíróság azonban a *Washington v. Glucksberg* és a *Vacco v. Quill ügyekben* hozott határozataiban – többek között – azt mondta ki, hogy a szövetségi alkotmány 14. kiegészítésében szereplő megfelelő eljárás klauzulájából nem olvasható ki olyan egyéni jogosultság, mely szerint egy egyén öngyilkosságához orvosi segítséget vehet igénybe; ez tehát nem egy mindenkit megillető alkotmányos jog az Egyesült Államokban.

4. Egyenlőséghez való jog

Az egyenlőségi jogokra támaszkodó érvelés rendszerint azokra a személyekre vagy csoportokra fókuszál, akik fizikailag képtelenek arra, hogy segítség nélkül kövessenek el öngyilkosságot (például fizikailag súlyosan mozgáskorlátozottak, öngyilkosságra képtelen terminális állapotban lévő betegek). Az érv premisszája azt állítja, hogy azoktól a személyektől, akik segítségre szorulnak életük befejezéséhez, megtagadják azt a lehetőséget, ami más személyek számára adva van. Az asszisztált öngyilkosság büntetőjog általi tiltása fizikai korlátozottságukból következően eltérő hatással van rájuk, ennek következtében megsérti az egyenlőséghez vagy az egyenlő védelemhez való jogukat [például Lamer C. J. C. különvéleménye: *Rodriguez v. British Columbia (Attorney General)* {1993} 3 S. C. R. 519, 544-57]. Azon személyek számára, akik öngyilkosságot akarnak elkövetni, a tiltás célja annak az öngyilkossági módozatnak a kizárása, mely másik személy segítségét kívánja igénybe venni. Azonban azokra a személyekre, akik a betegségük vagy fogyatékoságuk következtében képtelenek véget vetni saját életüknek segítség igénybevétele nélkül, ez a tiltás más hatással van. Ezen személyek számára ugyanis a jog által egyébként nem tiltott öngyilkosság lehetősége teljes mértékben lehetetlen. Jegyezzük itt meg: az asszisztált öngyilkossághoz való jogot az előadott érv képviselői rendszerint csupán a nevezett csoport tagjainak próbálják kivívni, vagyis nem érvelnek általában az asszisztált öngyilkossághoz való jog elismerése mellett.

Az egyenlő védelemre hivatkozó érv megjelenhet az életmentő vagy életfenntartó kezeléshez való jogra történő hivatkozással is. A *Quill v.*

Koppell ügyben az érvet a következőképpen foglalták össze: „a kezelés ily módon történő visszautasítása lényegében azonos azzal, ha valaki orvosi tanáccsal öngyilkosságot követ el, ezért amennyiben az állam szentesíti az egyik cselekedetet, miközben azonban kriminalizálja a másikat, olyan diszkriminációt végez, mely megsérti a tizennegyedik alkotmány-kiegészítés egyenlő védelmet biztosító klauzuláját”. [Quill v. Koppell (1994) 870 F. Supp. 78, 84 (S.D.N.Y.)] A *Compassion in Dying v. Washington* ügyben a Kerületi Bíróság (District Court) még elfogadta ezt az érvelést [„ez a bíróság úgy véli, hogy {az öngyilkosságban való segítségnyújtás washingtoni tiltása} megsérti a tizennegyedik alkotmánykiegészítés által garantált egyenlő védelmet”, *Compassion in Dying v. Washington* (1994) 850 F. Supp. 1454, 1467 (W.D.Wash.)].

II. Jogi alapon nyugvó érvek az asszisztált öngyilkosság ellen

1. Élethez való jog

Az Amerikai Egyesült Államokban az asszisztált öngyilkosság legalizálása ellen állást foglaló érvek rendszerint hivatkoznak olyan emberi jogi dokumentumokra, mint például a Függetlenségi Nyilatkozat, mely az élethez való jogot – más jogok mellett – *elidegeníthetetlennek* tekinti. Ha valaki megkísérelne lemondani az élethez való jogáról például azért, hogy öngyilkosságot kísérel meg, akkor megpróbálja elidegeníteni azt, ami elidegeníthetetlen – mondják egyesek. Ez az álláspont a jog feladhatatlan sajátosságát az elidegeníthetetlen specális jelentésében értelmezi. Az asszisztált öngyilkosság diszkussziójának kontextusában a gyakorlat ellenzői az elidegeníthetetlen jogot kötelező, mandatórikus jogként értelmezik, ami azt jelenti, hogy a jog tulajdonosának nincs mérlegelési lehetősége azt illetően, hogy a jogot miként gyakorolja; azt csak egyféleképpen lehet gyakorolni: a *mandatórikusan értelmezett* élethez való jog a jog tulajdonosára azt a kötelezettséget rója, hogy életben maradjon a lehető leghosszabb ideig, vagy legalábbis ne vegye el saját életét, illetve ne működjön együtt senkivel saját életének elvételében. E nézet mellett azonban megtalálható az élethez való jog *diszkrecionális értelmezése* is, mely szerint a jog önkéntesen feladható (például Dorscheidt 2005.). A jog elidegeníthetetlen természetét ez a nézet sem utasítja el, csak másképpen értelmezi. A jog gyakorlása annyiban önkéntes (mérlegelésre bízott), amennyiben lehetővé teszi a jog tárgyáról, azaz az életről történő lemondást. Tehát a

mandatórikus értelmezés mind a jog, mind a jog tárgyának vonatkozásában fenntartja a lemondhatatlanság jegyét, a diszkrecionális nézet hívei azonban csupán a jogot tekintik olyannak, amiről nem lehet lemondani, a jog tárgyát már nem.

Emberi Jogok Európai Egyezménye

2. Cikk

Élethez való jog

1. A törvény védi mindenkinek az élethez való jogát. Senkit nem lehet életétől szándékosan megfosztani, kivéve, ha ez halálbüntetést kiszabó bírói ítélet végrehajtása útján történik, amennyiben a törvény a bűncselekményre ezt a büntetést állapította meg.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága az asszisztált öngyilkosság kontextusában több ügyben is részletesebben tárgyalta az Emberi Jogok Európai Egyezményének 2. cikkében szereplő élethez való jogot, annak szerepét. A nevezett jog eddigi értelmezéstörténetében két eseményt kell kiemelnünk.

Elsőként azt, hogy a Bíróság kizárta annak lehetőségét, hogy az élethez való jogból bármilyen formában is levezethető legyen a meghaláshoz vagy a halálhoz való jog. Ebben a kérdésben a *Pretty v. U. K. ügy* ítélete tartalmazza a lényegi információt: „A Bíróságot nem sikerült meggyőzni arról, hogy a 2. cikk által garantált ‘élethez való jog’-ot lehet úgy értelmezni, hogy az tartalmazzon egy negatív aspektust is. Miközben például az Egyezmény 11. cikkének kontextusában az egyesülés szabadsága nem csupán egy adott társasághoz való csatlakozás jogát foglalja magában, hanem azt az ehhez kapcsolódó jogot is, hogy egy személyt nem lehet a társasághoz való csatlakozásra kényszeríteni, a Bíróság megjegyzi, hogy a szabadság képzete a szabadság gyakorlásának tekintetében tartalmaz bizonyos választási szabadságot. (...) Az Egyezmény 2. cikke másként került megfogalmazásra. Nem foglalkozik az életminőséget érintő kérdésekkel, és azzal a kérdéssel sem, hogy egy személy mihez kezd az életével. Minthogy ezek az aspektusok az ember számára olyannyira alapvetőek, hogy védelmet igényelnek az állami beavatkozástól, kifejezhetőnek az Egyezmény más cikkei által biztosított jogokban vagy más nemzetközi emberi jogi eszközökben. A 2. cikk, nyelvi torzítás nélkül, nem értelmezhető úgy, hogy a homlokegyenest ellenkező joggal, nevezetesen a halálhoz való joggal ruházna fel bárkit is. Nem teremt jogot az önrendelkezéshez abban az értelemben sem, hogy egy egyénre azt a jogosultságot ruházná, hogy inkább a halált, mintsem az életet választhassa.” [Pretty v. U. K. 39.]

Az élethez való jog értelmezéstörténetében a másik, számunkra lényeges esemény az, amikor a Bíróság megfogalmazta, hogy a saját élet elvételére irányuló autonóm akarat ellenében az élethez való jog tartalmi elemei segítségül hívhatók. Az autonóm döntés korlátozásának mértékére még a *Pretty-ügy* tartalmazott eligazítást: „Minél súlyosabb az érintett kár, a mérlegelés során a közegészségével és a biztonsággal kapcsolatos szempontok annál jelentősebb súllyal esnek latba a személyes autonómia ellensúlyként szereplő elvével szemben.” [*Pretty v. U. K.* 74.] A későbbi *Haas v. Switzerland ügy* ítéletéből a következő rész a meghatározó: „A Bíróság ismét kihangsúlyozza azt is, hogy az Egyezményt egészében kell olvasni. (...) Következésképpen, a 8. cikk lehetséges megsértésének vizsgálata során megfelelő az Egyezmény 2. cikkére történő hivatkozás, mely a hatóságok számára azt a kötelezettséget írja elő, hogy vegyék védelembe a sérülékeny [vulnerable] embereket, olyan cselekedetekkel szemben is, melyekkel a sérülékeny emberek veszélyeztetik saját életüket [ehhez lásd *Keenan v. the United Kingdom*, no. 27229/95, §91, ECHR 2001-III]. A Bíróság szá-

mára ezen utóbbi cikk arra kötelezi a nemzeti hatóságokat, vegyék elejét annak, hogy valaki olyan döntés alapján oltsa ki saját életét, mely döntést nem szabadon és nem a döntésében foglalt dolgok maradéktalan megértése mellett hozta meg.” [*Haas v. Switzerland* 54.]

2. Egyenlőséghez vagy egyenlő védelemhez való jog

Az asszisztált öngyilkosság legalizálásának ellenzői érvelésük folyamán két módon hívhatják segítségül az egyenlőséghez való jogot vagy az egyenlő védelemhez való jogot.

Az egyik arra a hatásra fókuszál, melyet az asszisztált öngyilkosság legalizálása gyakorolhat a marginalizált társadalmi csoportokra, különösen a mozgásukban fizikailag korlátozott személyekre. Minthogy, vélik az érv védelmezői, egyes marginalizált csoportok már eleve veszélyeztetettebbek az öngyilkosság elkövetésének vonatkozásában, félő, hogy a legalizálás a veszélyeztettség csökkentésére irányuló erőfeszítések növelése helyett törvényes lehetőséget biztosít a nehézségekből történő „kilépésre”.

illusztráció:
Sándor Zsolt

Az egyenlőséghez vagy az egyenlő védelemhez való joghoz fordulás másik irányvonala arra a módra helyezi kritikájának élét, mellyel a legalizálás megvalósulhat. Amennyiben, mondják, az asszisztált öngyilkosság lehetősége csupán adott – bizonyos kritériumokat teljesítő személyeket magába foglaló – csoport számára lenne biztosítva, úgy sérülne az egyenlő védelem elve. Ha például csupán a fizikailag mozgáskorlátozottak számára teszik lehetővé az asszisztált öngyilkosságot, akkor úgy tűnhet, hogy ezen csoport személyeinek élete kevésbé méltó a védelemhez a fizikailag teljesen ép személyek életével összehasonlítva [például Springer különvéleménye (635.) – „előítéletes bánásmód” – a következő ügyben: McKay v. Bergstedt 801 P.2d 617 (1990) (Supreme

Court of Nevada)]. Hogan bíró a *Lee v. Oregon ügyben* szintén ezt az álláspontot képviselte, amikor azt mondta, hogy Oregon törvénye a méltóságteljes halálról (Oregon Death With Dignity Act, ODWDA) hátrányosan különbözteti meg a terminális állapotú betegeket, mert nem nyújt azonos fokú védelmet az öngyilkosság ellen más társadalmi csoportokkal összevetve [Lee v. State of Oregon, 891 F. Supp. 1429 (D. Or. 1995) (United States District Court, D. Oregon)].

—
A szerző: egyetemi tanársegéd (Debreceni Egyetem, Magatartástudományi Intézet, Népegészségügyi Kar).
E-mail: komuves.sandor@sph.unideb.hu

Ajánlott irodalom

- Berlin I. Négy esszé a szabadságról. Ford. Erős F, Berényi G. Budapest: Európa Könyvkiadó; 1990.
- Buzás P. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete az asszisztált öngyilkosság svájci szabályozásáról. Hivatalos hivatkozás: Gross v. Switzerland, no. 67810/10, 14 May 2013. *Jogesetek Magyarázata* 2015;4(4):63-70.
- Buzás P. Etikai normák érvényesülése az EJEB asszisztált öngyilkossággal kapcsolatos gyakorlatában. In: Jogi tanulmányok 2014. (Szerk.) Dr. Fazekas, M. *ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola*. 2014. p. 472-83.
- Buzás P. Koch Németország elleni ügye. *Fundamentum* 2012;3:118-20.
- Buzás P. Gross Svájc elleni ügye. *Fundamentum* 2013;3:121-3.
- Callahan D. Can We Return Death to Disease? 1989 19(1) *Hastings Center Report* Vol. 19, No. 1 (Jan.-Feb., 1989) 4-6.
- Delbeke E. The Way Assisted Suicide Is Legalised: Balancing a Medical Framework against a Demedicalised Model. *European Journal of Health Law* 2011;18:149-62.
- Dorscheidt JH. Assessment procedures regarding end-of-life decisions in neonatology in the Netherlands. *Medicine and Law* 2005;24(4):803-29.
- Dósa Á. Aktív eutanázia? Döntött az Európai Emberi Jogi Bíróság. *LAM* 2001;12(5):344-6.
- Dworkin R. Life's Dominion: An Argument about Abortion, Euthanasia, and Individual Freedom. *New York: A.A. Knopf*. 1993.
- Feinberg J. Voluntary Euthanasia and the Inalienable Right to Life. *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 7, No. 2 (Winter, 1978) 93-123.
- Filó M. Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó; 2009.
- Filó M (szerk.) Halálos bűn és szabad akarat. Öngyilkosság a jogtudomány tükrében. Budapest: Medicina Könyvkiadó Zrt.; 2013.
- Friedman RF. It's My Body and I'll Die If I Want To: A Property Based Argument in Support of Assisted Suicide. *Journal of Contemporary Health Law and Policy* 1995 Fall;12(1):183-213.
- Györfi T. Az amerikai alkotmányjog szabadság-fogalma. *Jogelméleti szemle* 2000/4.
- Hart HL. Are There Any Natural Rights? *Philosophical Review* 1955;64(2):175-91.
- Halmai G, Tóth GA (szerk.) Emberi jogok. Budapest: Osiris Kiadó; 2008.
- Huxtable R. Euthanasia, Ethics and the Law. From Conflict to Compromise? *Routledge-Cavendish*. 2007.
- Interian J. Gross v. Switzerland: A Deadly Dose for Personal Autonomy. 38 *Boston College International & Comparative Law Review* 17 (2015).
<http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol38/iss3/3>
- Kamisar A. Are Laws Against Assisted Suicide Unconstitutional? *Hastings Center Report* 1993 May-Jun;23(3):32-41.
- Kass LR. Is There a Right to Die? *Hastings Center Report* 1993;23(1):34-43.
- Kovács PA. Amicus Curiae egy alkotmánybírósi határozathoz – avagy az öngyilkosság aktuális alapjogi kérdései. In: *Filó* 2013. p. 280-97.
- Kőműves S. Életvégi döntéshelyzetek: Orvos által asszisztált halál: A Carter v. Canada ügy, Kanada. *LAM* 2016;26(4): 220-4.
- Leenen HJJ. Assistance to Suicide and the European Court of Human Rights/ Court of Justice of the European Communities. *European Journal of Health Law* 2002;9(3):257-82.
- Mill JS. A szabadságról. Ford. Pap M. Budapest: Századvég Kiadó-Readers International; 1994.
- Miller PS. The impact of assisted suicide on persons with disabilities – Is it a right without a freedom? *Issues in Law & Medicine* 1993;9(1):47-62.
- Pabst-Battin M. Ethical Issues in Suicide. *Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall*, 1995.
- Pedain A. The Human Rights Dimension of the Diane Pretty Case. *Cambridge Law Journal* 2003;62(1):181-206.
- Puppinc G, de La Hougue C. The right to assisted suicide in the case law of the European Court of Human Rights. *The International Journal of Human Rights* 2014;18(7-8):735-55, doi: 10.1080/13642987.2014.926891
- Quante M. Emberi méltóság és személyes autonómia. Demokratikus értékek az élettudományok összefüggésében. Ford. Drimál, I. Debrecen: Debrecen University Press; 2012.
- Rietiker D. From Prevention to Facilitation? Suicide in the Jurisprudence of the ECtHR in the Light of the Recent Haas v. Switzerland Judgment. *Harvard Human Rights Journal* 2012;25(1):85-126.
- Risley RL. Legal and Ethical Issues in the Individual's Right to Die. *Ohio Northern University Law Review* 1994;20(3):597-646.
- Rosenfeld B. Assisted Suicide and the Right to Die: The Interface of Social Science, Public Policy, and Medical Ethics. *American Psychological Association (APA)*; 1 edition (January 1, 2004).
- Wolhandler SJ. Voluntary Active Euthanasia for the Terminally Ill and the Constitutional Right to Privacy. *Cornell Law Review* 1984;69(2):363-83.